

הצגה חדשה
מעלה את
השאלה
מהו היחס
הנכון לשואה

חייבת במה

בין המגירות

נעמי יואלי יוצרת בעבודת הבמה שלה
"אקס חמותי החורגת" מערבולת של
תיאטרון ומציאות, וגם מעלה את
השאלה: מהו היחס הנכון לשואה

של יואלי. בקהל, בשורה השלישית, ישבה אני יואלי, שנעמי יואלי - אקס כלתה החורגת - סיפרה עליה ושיחקה אותה על הכמה. נעמי יואלי הזמינה אליה לכמה צופים, ביקשה מהם "להשתתף" בהצגה, כשהיא מדברת אליהם כאקס חמותה החורגת. הכרתי כמה מה"מתנדבים"מנוד" בים" ולחמתי בפיתוי להתנדב להשתתף בעצמי. חלקם היו מכריה של נעמי יואלי ואני מניח שלפחות עם כמה מהם תואמה ההשתתפות מראש. העיקר מבחינתי היתה התחושה של סוג של גילוי עריות אמנותי, המבלבל בכוונה בין המלאכותי לאמיתי, בין הקרבה האנושית והדיסטנס התיאטרוני, כאילו מתעתע ואינו מאפשר לרגע להתביית על ההתייחסות ה"נכונה" למה שמתרחש בין הבמה לקהל. וכאן אנחנו מגיעים ל"זה", שהוא מה שאנחנו מכנים "שואה",

שמוטה ומרושלת, עם האגן קדימה, והיא מדברת מול מיקרופון (אף שיש עליה גם מיקרופון המחובר לפנים).

אבל ההצגה איננה - כמו שנהוג בסטנדרט - עליה. בעיקרה היא מספרת לנו על (ומעט על יחסיה עם) האקס חמות החורגת, אשה "אמיתית", פסלת ששמה אני יואלי (ואכן אקס חמות חורגת אמיתית של נעמי) שנולדה במרכז אירופה, בין הונגריה וצ'כוסלובקיה, שרדה את הגטו ואת אושוויץ, ובנתה את המשך חייה אחר כך בארץ. כאן נעמי יואלי מזדקפת מעט, המבט שלה משתנה למשהו ייקרי-הונגרי, שפירושו נגינת הדיבור וגם תחביר עם המון מזוריות קטנות, כמו למשל משפט כמו "כי זה צריך לראות",

או ההערה הנפלאה *A propos de rien*, שפירושה בעברית, בערך "וזה לא קשור לכלום", מין משפט

מיכאל הנדלזלץ

אחד הדברים המקסימים ביותר בתיאטרון, והוא הסיבה העיקרית לכך שאיננו עתיקה זו שורדת בעידנו הדיגיטלי, הוא היותו כרוך במגע אנושי אינטנסיבי המתרחש בזמן אמיתי, ולכאורה ספונטני, ועם זאת אירוע מתוכנן לפרטי פרטי שביצעו עליו חזרות אינספור. כך יש לנו התרחשות מלאכותית ומעושה, העמדת פנים מתוכננת בקפידה, שמטעה את צופיה לחשוב שהיא "מציאות". היפה ביותר הוא שהצופים יודעים שהם באים לאירוע מתוכנן, אבל מוכנים "להשעות את חוסר האמון" ולהשתתף במשחק. "אקס חמותי החורגת", כותרת עבודת הבמה (שזה איכשהו יותר מדויק ופחות מטעה מ"הצגה"), של נעמי יואלי גם היא מבלבלת בעיני רוב של קרבה וריחוק מתעתע. הדבר משדר מיד עימות עם פוטנציאל של עוינות, שזה למרבה הצער - על פי ניסיון אנושי אמרי מצטבר - המצב השגור בין כלות וחמות. ולכאן נוסף ה"אקס" - כלומר מצב של פוסט-קונפליקט, וממילא פוסט-טראומה, שהרי עם התהוות ה"אקס" הכלה והחמות כבר לא צרות זו לזו, וכאילו נעלמה סיבת הקונפליקט (הבן-הבעל). אבל יש משקעים, כמוכן. ואם לא די בכך יש מטען חורג נוסף, "החר-

יואלי ב"אקס חמותי החורגת" צילום: אורי רובינשטיין

במין מלה מכלילה ומקיפה שאומרת הכל ולכן כבר אינה אומרת כלום. צפיתי בהצגה במרצאי יום השואה, ואנחנו חיים בחברה ששואה, על כל המורכבות האיומה של מה שהיה ורישומו בזיכרון, היא חלק מהותי בהווייתה, שעליו מתחולל כל הזמן מאבק בחזית, בין יחס של קדושה זהירה וסוגדת לניצול פוליטי ציני וקטנוני כדי לא להסתבך בפירוט, אומר שאין דבר כזה יחס "נכון" לשואה. עם זאת אנו מוצפים בנושא הזה, בכל התגלמויותיו ה"לא נכונות".

אני יואלי - מגופה וגרונה של נעמי יואלי - לא מדברת על "השואה". היא מספרת, בדרך שפויה, ספוגה בתערובת של אירור ניה עצמית ונאיביות, על מה שהיה "לפני", על משחקים בילדותה בבית היהודי האמיתי, עם אחיה

העיקר מבחינתי היתה התחושה של סוג של גילוי עריות אמנותי, המבלבל בכוונה בין המלאכותי לאמיתי

שאוורים כשעומדים לשנות נושא שיחה באופן קיצוני, לכאורה בלי סיבה (אף שבדרך כלל יש סיבה, ובדרך כלל כבדת משקל). אבל לפני שאגיע ל"זה", שההצגה לכאורה לא קשורה אליו, עוד משהו על הערב המיוחד הזה של נעמי יואלי והתאריך שבו הייתי בין צופי.

זו היתה הצגת בכורה תל-אביבית (של הזירה הבינחמותית בין רושלים שהפיקה) שאליה הוזמנו גם מבקרי התיאטרון וגם חבריה

הקטן. היא מקריאה מכתב של אמה לדודותיה, על הפגישה עם הורי חתנה המיועד של אני, שהם פחות "יהודים" מהמשפחה של אני. הנימה מבודחת מעט, אבל הרי אנחנו יודעים מה קרה אחר כך. היא גם מספרת על ה"אחרי", והנה מתברר שאחיה - ואנחנו כבר ציינו שתספר שהם נרצחו - דווקא ניצלו. היא מגניבה כמעט את המידע על כך שהיתה בצעדות המוות, עם אחותה וגיסתה וחברות, אבל מרחיבה דווקא על כל אלה שעזרו לה: חיילים אמריקאים ש"שיחררו" אותם וחיילים צרפתים (שבויים אצל הרוסים) ששמרו עליהן. היא לא מספרת על החיילים הרוסים ויחסם. ממה שהיא לא מספרת אפשר להבין כמה נורא זה היה. עם זאת, הסיפורים הקטנים שלה זרועי פרטים מלבכים ומקסימים, ובעיקר עולים על גדותיהם, בלי לשגות באש-ליות או סיוטים על העתיד, וגם בלי התבוססות בסבל של העבד היא לא מתעלמת ממנו ובוודאי לא מדחיקה אותו. היא פשוט מסרבת להניח לתקופה הנוראה הזאת לעצב את חייה בהווה. היא "שמה את השואה במקומה" ומאחר שאחד הדימויים בהצגה הן מגירות, היא שמה את "השואה" במגירה, מעלה אותה על השולחן כשזה רלוונטי, ומסוגלת לתחוב אותה למגירה (כמו שנעמי יואלי עושה ברהיטים המיניאטוריים של בית אירופי ברגע מסוים של ההצגה).

זה אולי הדבר היפה ביותר בהצגה הזאת: היא יוצרת מערבולת מבלבלת של תיאטרון ומציאות, סטנדרט והצגה, בדיון ואמת (הדמות המוצגת יושבת בקהל) ועוסקת בנושא שכולו מערבולת מבלבלת של מקום ה"שואה" בחיינו, שהוא גם קרוב ואינטימי ונורא, וגם בלתי נתפש, ופוליטי ורחוק ונורא. אין כאן "נכון": זו ההווייה עצמה ואתה בכל רגע נתון צריך להחליט על היחס שלך לאנשים ולנושאים. ובניגוד לאנשים אחרים שמדברים על "השואה", לאני יואלי מותר להגיד, ולא להגיד, על זה מה שהיא רוצה ומרגישה. היא - כך הרגשתי אחרי ההצגה, בלי להכיר אותה - יודעת לחיות את חייה איכשהו "נכון".

השארתי לסוף את ההדגמה ליחס ה"נכון" של אני יואלי - בניסתה של אקס כלתה החורגת נעמי - גם כדי להציע למי שמתכוון לראות את ההצגה לדלג על הפסקה הזאת, שכן היא כוללת ספילר. ההצגה מסתיימת בספור על זוג שווייצרי שבא לבקר את אני יואלי ואת בעלה הפרופסור בחיפה. הפרופסורים דיברו על ענייניהם ופראו פרופסור השווייצרית שאלה את אני, באנגלית במבטא שווייצרי: מיסיס יואלי, יו ווא אין אושוויץ. האו וואו איט?

ואני יואלי ענתה - ואני לא יכול לשחזר את המבטא הייחודי שלה בדפוס - את התשובה האולטימטיבית לשאלה הדפיניטיבית הזאת: "נוט ורי גייס". אני לא חושב שמישהו יהיה מסוגל אי פעם לסתור את ההגדרה הזאת, או להציע טובה ממנה.